

فرهنگ دینی (فرهنگ ارزشی - مذهبی)

فرهنگ دینی مجموعه باورها، ارزش ها، نگرش ها و دانش مذهبی و اخلاقی است که به اشکال مختلف در رفتار اختیاری (فردی) و اجتماعی افراد متجلی می شوند. این فرهنگ، بینش، نیات و کنش های مذهبی افراد جامعه را در برمی گیرد. از این منظر می توان سه بخش فرهنگ دینی را برحسب مقولات زیر از هم تفکیک کرد:

۱. بینش مذهبی: این سطح از مذهب، معرفت، دانش، باورها و عقاید افراد جامعه را نسبت به هستی، خداوند، انسان، موجودات و ارتباط انسان با خدا را شامل می شود. خلاصه تر آنکه، همان جهان بینی مذهبی و نحوه نگرش به عالم و هستی است؛ این سطح، صرفاً مؤید، مطلوبیت ها و عدم مطلوبیت ها، هست و نیست، درست و نادرست، دانش و اعتقاد مذهبی صرف نظر از گرایش و عمل مذهبی افراد است. شناخت باورها و ارتقاء سطح معرفت دینی افراد، خاصه حول اصول دین (توحید، نبوت و معاد) و ارزش های عام و عالم گیر الهی - انسانی، یکی از ضروریات نظام برنامه ریزی فرهنگی کشور خاصه در حوزه دینی است.

۲. گرایش و منش مذهبی: سطح منش مذهبی به معنای برخورداری از روحیه و احساس توانمندی برای عمل و فعالیت مذهبی در جامعه است. در واقع آمادگی برای کنش مذهبی و ارزشی را نشان می دهد. در این سطح می توان در باب گرایش ها و وجه نظرهای مذهبی مردم به مطالعه و ارزیابی پرداخت. آنچه در این بخش بر آن تأکید می شود خواستن یا نخواستن، آمادگی یا عدم آمادگی برای ایفای نقش و عمل مذهبی است؛ لذا مرحله ای بعد از درستی یا نادرستی یک امر یا اعتقاد است؛ یعنی اعتقاد فرد به عمل او نزدیک می شود. بهتر است بگوییم حد واسط بین اعتقاد و عمل است.

- گاهی ممکن است در یک جامعه بینش و منش عمل مذهبی و ارزشی وجود داشته باشد اما شرایط تحقق این گرایش و منش آن وجود نداشته باشد. از این رو در این سطح می‌توان ارزیابی کرد که سطح گرایش‌ها، تمایلات و نگرش‌های مذهبی مردم چگونه است؟ چرا برخی از گرایش‌ها و خواسته‌های مذهبی فقط در سطح روحیه و آمادگی باقی می‌مانند و به مرحله کنش در نمی‌آیند؟
۳. کنش مذهبی: منظور از کنش مذهبی همان رفتارها و اعمال واقعی مذهبی در جامعه هستند که تجلی خارجی دارند و می‌توانیم آنها را مشاهده کنیم. معمولاً افراد جامعه بر حسب وظیفه این رفتار را انجام می‌دهند؛ برای مثال نماز خواندن، روزه گرفتن، صدقه دادن، عزاداری کردن و سایر مناسک مذهبی در شمار کنش‌های مذهبی قرار دارند که در نتیجه شکل‌گیری یک بینش و گرایش مذهبی برای افراد حاصل شده‌اند.
- میان هر سه عنصر و سطوح فرهنگ دینی رابطه‌ای تعاملی و گاهی انباشتی برقرار است؛ یعنی هر کنش و عمل مذهبی نتیجه و برخاسته یک نوع اعتقاد و تعهد مذهبی است. در جامعه ما بخشی از فرهنگ مذهبی در سطح بینش و اعتقاد باقی مانده است و به عرصه تعهد و کنش درنیامده است. معمولاً قبل از اینکه گرایش و کنش مذهبی ایجاد شود باید نوعی دانش و اعتقاد نسبت به آن عمل ایجاد شود ولی در شرایط فعلی به دلایل متعدد برخی از امور مذهبی در حد باور و نگرش باقی مانده است و به کنش تبدیل نشده‌اند. این امر در حوزه‌های مدنی و اقتصادی گاهی برعکس است؛ یعنی بسیاری از کنش‌های مدنی و اقتصادی و سیاسی افراد در جامعه وجود دارند ولی پشتوانه شناختی و نگرشی برای آنها ندارند.
- با توجه به عناصر و سطوح سه‌گانه فوق، مصادیق، عناوین و عناصر فرهنگی دینی بسیار را می‌توان نام برد که ارزیابی، شناخت و سپس ارتقاء آنها، برای توسعه اخلاقی و ارزشی (دینی)، ضروری است. از این رو موضوعات زیر به عنوان «اولویت‌های پژوهشی و آموزشی» فرهنگ دینی در مسیر توسعه معنویت و اخلاق اسلامی - انسانی به موازات هر سه سطح مذکور بیان می‌شوند:
۱. ارزیابی و ارتقاء سطح فرهنگ معرفت و اعتقادات دینی در جامعه حول اصول و ارزشهای دینی با تأکید بر:
- توحید و یکتاپرستی (خدامحوری)
  - نبوت و سرپرستی
  - معاد (قیامت، روز حساب...)
  - مراجعه به کتب و رسایل دینی
  - اخلاق تدبیر و تأمل در مضامین قرآنی و مذهبی
  - سطح و نوع تلقی از فرایض دینی
۲. ارزیابی و ارتقاء سطح فرهنگ عبادت و ستایش در جامعه با تأکید بر:
- نماز خواندن
  - روزه گرفتن
  - قرائت قرآن
  - حضور در جلسات قرآن
  - انجام عبادات مستحبی در زمان فراغت
  - قرائت دعا
  - مناجات و ستایش خداوند
  - حضور در مساجد و اماکن مذهبی
۳. ارزیابی و ارتقاء سطح فرهنگ معرفت عموم و خواص نسبت به اندیشمندان و علمای دینی با تأکید بر:
- حیات علمی، اجتماعی آنان
  - کیفیت نقل روایات و احادیث
  - کیفیت کار راویان معتبر و تمییز ایشان از راویان نامعتبر
  - کیفیت گردآوری و ضبط روایات و احادیث
  - کیفیت ظهور تفاسیر مختلف
۴. ارزیابی و ارتقاء سطح فرهنگ آشنایی مطالعه آثار بزرگان دین و کتب آسمانی سایر ادیان الهی با تأکید بر:
- مطالعه نهج‌البلاغه، صحیفه، طب الرضا، ...
  - مطالعه تورات، انجیل، زبور و اوستا
۵. ارزیابی و ارتقاء سطح فرهنگ آشنایی عمیق و آگاهی از حیات رسول الله (ص) و ائمه معصومین (ع) با تأکید بر:
- جنبه‌های مختلف فردی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی زندگی آنان
  - علل و عوامل برانگیخته شدن ایشان
  - فلسفه مقاومت‌ها و نبردهای آنان علیه مظالم
  - فلسفه وحی و علل نزول آن

- واقعه عظیم و پند آموز عاشورا (براساس تحقیقات مستند)
- غیبت امام زمان (عج) و فلسفه آن
۶. ارزیابی و ارتقاء سطح فرهنگ قرآنی، انس با قرآن، قرآن خوانی و قرآن آموزی با تاکید بر مقولات:
- حفظ، قرائت مصحف شریف.
- ترجمه‌های صحیح، آسان و به دور از پیچیدگی های لفظی
- و معنایی از قرآن
- قرائت معنایی از قرآن و عمل به موازین آن
- آشنایی با تفاسیر مختلف این کتاب الهی
۷. ارزیابی و ارتقاء سطح فرهنگ مشارکت مذهبی به مثابه یک وظیفه اجتماعی با تاکید بر:
- حضور در نماز جماعت
- حضور در نماز جمعه
- مشارکت در مراسم جمعی مذهبی نظیر قرائت جمعی ادعیه (دعای کمیل ...)
- حضور در مراسم اعیاد مذهبی و ولادت امامان معصوم (ع)
- حضور در مراسم عزاداری و سوگواری ائمه و بزرگان دینی
- امر به معروف و نهی از منکر (فعالیت در تبلیغ و اشاعه فرهنگ و اخلاق دینی)
- زکات دادن
- خمس دادن
- مشارکت در جمع آوری وجوه شرعی و کمک های مردمی
- برای کمک به ایتم و نیازمندان
- همکاری در ساختن، تعمیر، تزئین و آماده سازی اماکن مذهبی
۱۰. ارزیابی و ارتقاء سطح فرهنگ تعامل اجتماعی مذهبی (اجتماعی شدن مذهبی):
- سطح صداقت و راست گویی در مقابل دروغ گویی
- درستکاری در مقابل ریا و تزویر
- جهاد و ظلم ستیزی
- برادری و نوع دوستی
- امانتداری و وفای به عهد
- شهادت، ایثار و جوانمردی
- شجاعت و دفاع از مظلوم
- خوش خلقی و حسن برخورد
- صلح ارحام و احترام به نزدیکان
- اخلاق خانواده
- عبادت از بیماران در زمان فراغت
- متانت و عفت اجتماعی (حجاب)
- فروتنی و تواضع
۱۱. ارزیابی و ارتقاء سطح فرهنگ التزام و احترام به بزرگتر در میان جامعه:
- سطح احسان به والدین و احترام به بزرگتر
- تعهدگرایی و التزام
- خویشن داری و عزت نفس
- احترام و کمک به افراد ناتوان و دارای ضعف جسمی
- رعایت حال زنان و کودکان
۸. ارزیابی و ارتقاء سطح فرهنگ برنامه ریزی فعالیت‌های مذهبی با تاکید بر:
- برنامه ریزی فعالیت های مذهبی شخصی و جمعی
- برنامه ریزی زیارت اماکن متبرکه و مقدس
- برنامه ریزی زیارت اهل قبور و یافتن آرامش
۹. ارزیابی و ارتقاء سطح فرهنگ خیر رسانی و دیگر یاری: